

การจัดการความโกรธตามแนวพุทธจิตวิทยา กรณีวิเคราะห์นางมาคันทิยา ผู้จ้างคนตำพระพุทเจ้า
Anger management according to Buddhist psychology : Analysis case for Makantiya
the employer to curse the Lord Buddha

ดิเรก ด้วงลอย¹ มัลลิกา ภูมะธน² พระปลัดระพิน พุทธิสารโ³

Direk Duangloy Mallika Phumathon Phrapalad Raphin Buddhisaro

Email : raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความโกรธ และการจัดการความโกรธตามแนวพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาของนางมาคันทิยาบุคคลในครั้งพุทธกาล ใช้การศึกษาวเคราะห์จากเอกสารในพระไตรปิฎกและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ความโกรธเป็นอาการที่เนื่องด้วยจิต ส่งผลต่อการแสดงออกต่อสิ่งเร้าภายในและสะท้อนผลออกมาเป็นพฤติกรรมและการกระทำภายนอก รวมทั้งความรุนแรงในพฤติกรรมทางจิตของนางมาคันทิยา กับบุคคลที่เกี่ยวข้องส่งผลให้เกิดเป็นความรุนแรงต่อชีวิตคนอื่นจำนวนมาก พุทธวิธีในการจัดการความโกรธตามแนวพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบคือการเจริญเมตตา ความเข้าใจต่อความจริง (ปัญญา) และการจัดการปลดปล่อยอย่างเข้าใจ (ไตรลักษณ์-อนิจลักษณะ) โดยมีผลปลายทางจากความไม่โกรธเป็นความไม่รุนแรงเป็นที่สุดด้วย

คำสำคัญ : การจัดการความโกรธ,พุทธจิตวิทยา,นางมาคันทิยา

Abstract

The purpose of this article is to study anger. And managing anger in accordance with Buddhism A case study of Makantiya, a person in the Buddhist time use for analytical study from documents in the Tipitaka and related research

The study indicated that Anger is a symptom of the mind to the expression of internal stimuli. And inside, outside, come as behaviour and actions Including violence In the case of Makantiya With the person involved is a Buddhist method of managing anger

¹หลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

³คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

according to Buddhism With elements of prosperity and compassion understanding of the truth (wisdom) and understanding of liberation management (Trinity - Impermanent) with the end result of non-anger as non-violent as well as possible

Keywords : Anger Management, Buddhist Psychology, Makantiya

บทนำ

สืบเนื่องจากได้ไปร่วมงานมูทิตาพระครูพิพิธปริยัติกิจ, ผศ.ดร. (ชยันต์ พุทธธมโม) ผู้เป็นกัลยาณมิตร อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล เจ้าคณะตำบลขุนโขลน อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี ในโอกาสได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรเทียบเท่าเจ้าคณะอำเภอชั้นเอก (จทอ.ชอ.) เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2562 และในงานนั้นได้รับหนังสือที่จัดแจกไว้เป็นอนุสรณ์ที่ระลึกสำหรับผู้มาร่วมมูทิตา ในชื่อ “พุทธจิตวิทยา เพื่อสุขภาวะ ความโกรธและการจัดการความโกรธ” อันเป็นหนังสือที่ใช้ประกอบการขอตำแหน่งทางวิชาการที่ “ผู้ช่วยศาสตราจารย์” และนำมาพิมพ์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ คิดว่าจะมีประโยชน์ จึงนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาเรียบเรียงนำเสนอแบ่งปันต่อแนวคิดที่จะเป็นประโยชน์ภายใต้

สถานการณ์ “โทสะ” หรือความโกรธ ที่ห่มคลุมคนไทย ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการดำเนินชีวิต เราจึงได้ยินข่าวผิดใจฆ่ากักร้าง การด่าทอที่เรียกว่า Hate Speech ทางสื่อออนไลน์นานาชนิด ที่บริภาษด่าทอ ตั้งแต่เจ้าฟ้า พระภิกษุสงฆ์ นายกรัฐมนตรีหรือบุคคลผู้อยู่ในเหตุการณ์ที่เป็นประเด็นข่าวในแต่ละเวลานั้น ๆ การเขียนนี้มีจุดหมายการเขียนว่า ความโกรธเป็นอย่างไร มีผลเสียอย่างไร เทียบเคียงองค์ความรู้จากหนังสือที่ได้รับมา และกรณีพระพุทธศาสนาจะมีแนวในการบริหารจัดการความโกรธอย่างไร เมื่อสืบค้นข้อมูลลงรายละเอียดลงไปจะพบว่า ความโกรธ พระพุทธศาสนา

จัดเป็นนิเสธอย่างหนึ่ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, 261-262) และมีผลทำให้เกิดความเสียหาย เมื่อได้รับผลกระทบจากความโกรธ หรือผลของความโกรธ ดังนั้นในบทความนี้จึงจำเพาะและมุ่งไปที่ “**มาคันทิยา**” สตรีนางหนึ่งในประวัติศาสตร์บุคคลในพระพุทธศาสนา ที่ใช้ความโกรธเป็นเครื่องมือ ทำร้ายทำลาย จนกระทั่งกลายเป็นโทษภัยทั้งคนที่ตัวเองโกรธ และญาติสายโลหิตรอบข้าง ดังมีหลักฐานบันทึกไว้ว่า นางมาคันทิยา เป็นสตรีที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับประวัติของพระพุทธเจ้าและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นเธอมีความโกรธเป็นอารมณ์และนำความโกรธนั้นมาก่อความรุนแรง จนกระทั่งกลายเป็นความรุนแรงชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงทางจิต ทางกาย และทางวาจา สัมพันธ์ไปถึงความรุนแรงในครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นอำนาจของความโกรธได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรง สอดคล้องกับแนวคิดหลักการในพระพุทธศาสนาที่ว่า ความโกรธเป็นดังเช่นไฟ (โทสัคคิ) ที่ก่อให้เกิดเป็นความเสียหายและความรุนแรง อย่าดูแคลนว่าไฟนั้นมีเพียงน้อย (ส.ส. (ไทย) 15/112/129) หรือความโกรธแม้มีในเด็กหรือพระราชารู้เฝ้าระวังย่อมก่อให้เกิดผลในทางที่ตรงกันข้ามได้ พระราชารู้เฝ้าระวัง (ส.ส. (ไทย) 15/122/127-128) ในสองสิ่งนี้อาจเปรียบเทียบได้ว่าไฟคือความโกรธ “**โทสัคคิ**” **ไฟคือความโกรธ** (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2537) แม้จะเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย แต่มีพลาสมาในการทำลายล้างสูง หรือกษัตริย์ผู้เฝ้าระวังแม้จะเป็นเพียงพระราชารู้เฝ้าระวังแม้มีอารมณ์เป็นความโกรธก็ย่อมก่อให้เกิดผลที่รุนแรงจากอำนาจแห่งความเป็นพระราชนั้น

หากเทียบเคียงกับแนวคิดของตะวันตกอย่างซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) (Gerald Corey, 2001:67) ที่เสนอแนวคิดไว้ว่า มนุษย์มีสัญชาตญาณของความต้องการขั้นพื้นฐานและในความต้องการขั้นพื้นฐานนั้นได้ทำให้เกิดกระบวนการของการเรียกร้องซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนางมาคันทิยาที่ว่า ความต้องการการยอมรับทำให้นางผูกใจเจ็บและความโกรธเหล่านั้นต่อพระพุทธเจ้า ซึ่งนักวิชาการตะวันตกที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตวิทยาต่างมองประเด็นเกี่ยวกับความโกรธคล้ายกัน คือ การได้รับสภาพที่บีบคั้น แรงกระทบ และสะท้อนคิดนำความโกรธมาเป็นอารมณ์และนำไปสู่การก่อความรุนแรง ชนิดประเภทต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในกรณีของนางมาคันทิยาที่ผูกใจเจ็บต่อพระพุทธเจ้า จนจำงคนไปตำท้อใส่ร้ายพระพุทธเจ้า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2537) การใส่ความด้วยเจตนาร้ายต่อนางสาวมาวดี เพื่อให้กระทบต่อพระพุทธเจ้าหรือคนที่เกี่ยวข้อง ประหนึ่งเป็น Fake News ในยุคปัจจุบัน การนำความโกรธ อาฆาต พยาบาทนั้น ไปเป็นเครื่องมือ สู่การสร้างความรุนแรง กรณีการเผาปราสาทเพื่อสังหารนางสาวมาวดี และบริวารกว่า 500 ชีวิตเพียงเพราะบุคคลนั้นเกี่ยวข้องหรือสนับสนุนพระพุทธเจ้า (ช.อุ (ไทย) 25/70/319-320) เป็นการประหัตประหารกันในนาม “**ตัวแทน**” จึงเกิดขึ้นให้เห็นทางสื่อในปัจจุบันทั้งข่าวจริง และข่าวปลอมด้วยเป้าหมายเพื่อ “**ส่งสาร**” ความโกรธนั้นผ่านตัวแทนก็ไม่ผิด ดังนั้นในบทความนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความโกรธของนางมาคันทิยาเทียบเคียงกับแนวคิดทางจิตวิทยาอันเป็น

แนวคิดทางตะวันตก อาทิ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) ของซิกมุนด์ ฟรอยด์ ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ ทฤษฎีบุคลิกภาพ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมความโกรธ สาเหตุ และกรอบแนวคิดของความโกรธ รวมไปถึงศึกษาถึงว่าในทางพระพุทธศาสนาจะมีกรอบอย่างไร แนวคิดอย่างไร จนกระทั่งสามารถควบคุมความโกรธตามหลักจิตวิทยา และการยุติความโกรธให้กลายเป็นพลังแห่งความไม่โกรธ ดังพุทธพจน์ว่า “ผู้ชนะความโกรธได้ย่อมอยู่เป็นสุข” หรือมีพุทธพจน์เสริมต่อเหตุผลว่าต้องตัด หรือจัดการความโกรธที่ว่า พุทธพจน์มีว่า “บุคคลกำจัดความโกรธได้จึงอยู่เป็นสุข กำจัดความโกรธได้จึงไม่เศร้าโศก พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญการกำจัดความโกรธ ซึ่งมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะบุคคลกำจัดความโกรธนั้นได้แล้ว จึงไม่เศร้าโศก” (ส.ส. (ไทย) 15/626/194-195)

ในการเรียบเรียงนี้ จะได้ยกกรณีนางมาคันทิยา มาวิเคราะห์ศึกษาว่านางมีความโกรธอย่างไร หรือมีแรงจูงใจต่อความโกรธ อาฆาต ชิงชังอย่างไรจึงนำไปสู่การก่อความรุนแรงเกินกว่าที่สตรีจะพึงกระทำ ด้วยอำนาจของความหึงหวง ? อิจฉา หรือไฟแห่งความโกรธที่ผูกติดตัวนางมาแต่ต้นดั่งนั้นในบทความนี้จึงประสงค์ที่จะศึกษาค้นคว้าแนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาเทียบเคียง วิเคราะห์กับแนวคิดทางตะวันตกด้านจิตวิทยา ในการแสวงหาความเข้าใจระลึกรู้ต่อข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ต่อพฤติกรรมความโกรธ จนกระทั่งกลายเป็นความรุนแรงในพระพุทธศาสนาอย่างไร ?

ภาพที่ 2 มาคันทิยา จ้างคนมาดำพระพุทธเจ้าด้วยผูกโกรธนับแต่อดีต

(ที่มาภาพออนไลน์ <https://www.mokkalana.com/wp-content/uploads/2019/06/1-41.jpg>, สืบค้น 10 พฤษภาคม 2564)

มาคันทิยากับสาเหตุของความโกรธ

ความโกรธ เป็นพฤติกรรมธรรมชาติของมนุษย์ (ช.มหา. (ไทย) 29/85/252-253, เหตุเกิดความโกรธ 10 อย่าง) ที่มีพฤติกรรม การกระทำในลักษณะปองร้าย ความมุ่งร้าย ชัดเคือง ชุ่นเคือง ความพยาบาทแห่งจิต ความประทุษร้ายในใจ ความชัง กิริยาที่ชัง ความเป็นผู้ชัง ความพยาบาท กิริยาที่พยาบาท ความเป็นผู้พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความเป็นผู้ร้าย ความเพาะวาจาชั่ว ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต **แต่ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นโทษ** (พระจรัล เนื้อหา, 2546 : 9) ในบทความนี้มุ่งไปที่พฤติกรรมความโกรธของ มาคันทิยา ก็ต้องถามต่อไปว่า “มาคันทิยา” ที่ยกมาศึกษานี้เป็นใคร ถ้า

คนที่ศึกษาพระพุทธศาสนามาก็จะรู้เป็นเรื่องปกติ แต่กรณีคนที่ไม่ได้รู้มาก่อนก็ต้องบอกว่า มาคันทिया คือบุคคลในครั้งพุทธกาลที่มีความผูกอาฆาตต่อพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งได้เก็บความอาฆาตแค้นนำไปสู่การใส่ร้าย จ้างคนไปด่าพระพุทธเจ้า และทำร้ายก่อความรุนแรงต่อคนรอบข้างพระพุทธเจ้า เช่นนางสามาวดี และพระเจ้าอุเทน ดังปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับความโกรธ อาฆาตพยาบาทปรากฏเป็นหลักฐานในครั้งพุทธกาลที่เป็นเหตุการณ์ที่ว่า

ครั้งหนึ่ง ณ แคว้นปัญจาละที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของแคว้นโกศล มีกรุงโกสัมพีเป็นเมืองหลวง เมื่อพระพุทธองค์เข้าไปในเมือง ทรงถูกเหล่าชนมิชฉาภิภูติ ซึ่งได้รับสินจ้างจากพระนางมาคันทियाผู้ผูกอาฆาตในพระพุทธองค์ ติดตามด่าว่าเยาะเย้ยด้วยประการต่าง ๆ จนท่านพระอานนท์ทนฟังไม่ไหว ได้กราบทูลพระพุทธองค์ว่าควรเสด็จหนีไปเมืองอื่นเสีย แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงเห็นด้วย ทรงตรัสว่า เรื่องเกิดขึ้นที่ไหนก็ควรทำให้สงบ ณ ที่นั้นเสียก่อน จึงค่อยไปที่อื่น

มูลเหตุที่นางมาคันทियाผูกอาฆาตพระพุทธเจ้า เกิดจากเมื่อตอนที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ พระพุทธเจ้าทรงเสด็จไปโปรดแสดงธรรมแก่บิดาและมารดาของนางมาคันทिया (ตอนนั้นยังเป็นเด็กกรุ่น) เมื่อบิดามารดาของนางมาคันทियाเห็นรูปลักษณะของพระพุทธเจ้า จึงประสงค์จะยกลูกสาวที่ใคร ๆ ก็ชมว่าสวยงามมาก ให้เป็นภรรยาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงตรัสทำนองว่า อย่าประสงค์ยกลูกสาวให้พระองค์เลย การถูกปฏิเสธ เหมือนถูกหักหาญน้ำใจของนาง นางมาคันทियाได้ฟังจึงโกรธแค้นและผูกอาฆาตมาตั้งแต่นั้น แต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้บิดานางมาคันทियाบรรลुเป็นพระอนาคามี ส่วนมารดาบรรลुเป็นพระโสดาบัน

หลังจากนั้นนางมาคันทियाก็ได้มาอาศัยอยู่กับน้ำ ในกรุงโกสัมพี แล้วน้ำของนางเห็นว่านางมีรูปสวยสมควรแก่พระราชา จึงยกนางมาคันทियाให้กับพระเจ้าอุเทน และด้วยความหลงในรูป พระเจ้าอุเทนจึงแต่งตั้งให้เป็นมเหสีองค์หนึ่ง และเมื่อนางทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมายังเมืองโกสัมพี นางจึงเริ่มระบายความอาฆาตดังที่กล่าวข้างต้น ถึงแม้ในเมืองนี้ จะมีปัญหาดังที่กล่าวมา แต่พระพุทธองค์ ก็ทรงแสดงพระสัทธรรมต่อไป พระเจ้าอุเทน ยังมีมเหสีอีกองค์ คือพระนางสามาวดี พระนางสามาวดีมีข้าทาสอยู่คนหนึ่งชื่อ นางชุชชุตตรา เป็นคนที่ต้องไปจัดซื้อดอกมะลิให้แก่พระนาง และก็จะแอบยกยอกเงินส่วนหนึ่งเก็บไว้ คือซื้อดอกมะลิไม่เต็มจำนวนเป็นประจำ

วันหนึ่งคนขายดอกมะลิล่าวชนางชุชชุตตราให้ทำบุญกับพระพุทธเจ้า นางชุชชุตตราจึงอยู่ถวายทานแก่พระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแจ่มแจ้งอย่างละเอียด เมื่อสิ้นสุดการแสดงธรรมนั้นนางก็ได้บรรลुเป็นโสดาบัน และเมื่อนางจะกลับไปในวัง นางก็ต้องซื้อดอกมะลิลับไปด้วย แต่คราวนี้นางละอายใจที่จะซื้อดอกมะลิไม่เต็มจำนวนเพราะเป็นพระโสดาบันแล้ว นางจึงซื้อดอกมะลิเต็มจำนวน แล้วเอาไปให้แก่พระนางสามาวดี พระนางสามาวดีก็เห็นวันนี้มีดอกมะลิมากกว่าปกติ จึงถามนาง

ซุซุตตราว่า ทำไมวันนี้มีดอกมะลิมากกว่าปกติ นางซุซุตตราก็บอกตามความเป็นจริงว่า วันนี้นางมีความ
ละอายตัวเองที่แอบยกยอกเงิน โดยซื้อดอกมะลิไม่เต็มจำนวน แต่วันนี้ซื้อมาเต็มจำนวนเงิน พระนางสามา
วดีจึงถามว่า ทำไมจึงมีความละอายละ นางซุซุตตราตอบว่า ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้ามา ด้วยธรรมนั้น
นางจึงเกิดความละอายต่อบาป และไม่ก็ทำบาปอีก พระนางสามาวดีมีความสนใจจึงกล่าวว่า อย่างนั้น
ท่านจงบอกธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงให้เราทราบสิ นางซุซุตตรากล่าวว่า อย่างนั้นขอให้พระนางจัด
สถานที่ให้เหมาะกับการกล่าวธรรม ส่วนข้าทาสบริวารถ้าประสงค์ฟังธรรมก็ให้มาประชุมรวมกัน แล้ว
ระหว่างที่จัดที่และรวมคนกันอยู่ นางซุซุตตราก็ขอไปอาบน้ำแต่งตัวเพื่อให้เหมาะกับการแสดงธรรม พระ
นางสามาวดีได้เรียกให้บริวารของพระนางมาฟังธรรมทั้งหมด 500 คน หลังจากนั้นนางซุซุตตราก็แสดง
ธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว เมื่อจบการแสดงธรรมนั้น พระนางสามาวดีและเหล่าบริวารทั้งหลายก็
บรรลुเป็นพระโสดาบันทั้งหมด

หลังจากนั้นเหล่าบริวารทั้งหลายของพระนางสามาวดี จึงตั้งให้นางซุซุตตราไม่ต้องทำหน้าที่อะไร
เพียงแต่ให้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าหรือมหาสาวกเป็นประจำ แล้วฟังพระธรรมที่แสดงทั้งหมด แล้วกลับมา
ถ่ายทอดกับพวกเขาเหล่านั้น ต่อมาภายหลังนางซุซุตตราจึงได้เป็นเอกคหัตถะฝ่ายอุบาสิกาที่จัดจำพระ
ธรรมได้เป็นเลิศ หลังจากนั้นพระนางสามาวดีและเหล่าข้าทาสบริวารยิ่งศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า จึงทำให้
พระนางมาคันทิยาพุ่งความอาฆาตต่อพระนางสามาวดีมากยิ่งขึ้น เพราะไปศรัทธาและบูชากับบุคคลที่นาง
เกลียด และแถมยังมีสามีคนเดียวกัน ส่วนมเหสีอีกคนหนึ่งของพระเจ้าอุเทน(พระเจ้าอุเทน มีมเหสีถึง 3
คน) คือพระนางवासุลทัตตา ซึ่งเป็นราชธิดาของพระเจ้าปัทมโคต แห่งกรุงอุเชนี แคว้นอวันตี ซึ่งอยู่ติดกับ
แคว้นวังสะทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระนางवासุลทัตตาเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าก็บรรลुเป็น
โสดาบัน แต่ความโกรธอาฆาต กลับไปตกที่นางสามาวดี ประหนึ่งเป็นผู้แทนพระพุทธเจ้าในการถูกผูกใจ
เจ็บอาฆาต พยายามไปอย่างนั้น

พระนางมาคันทิยาใส่ร้ายพระนางสามาวดีโดยเอางูเห่าใส่ตะกร้า (หรือพิณ) ของพระเจ้าอุเทน เมื่อ
พระเจ้าอุเทนไปประทับอยู่กับพระนางสามาวดี เมื่อพระเจ้าอุเทนเห็นงูออกมาจากตะกร้าก็ตกใจกลัว พระ
นางมาคันทิยาจึงทูลยุว่า พระนางสามาวดีและเหล่าบริวารของพระนางสามาวดี หวังจะปรังพระชนม์พระ
เจ้าอุเทน พระเจ้าอุเทนจึงสั่งจับพระนางสามาวดีและเหล่าบริวารไปประหาร โดยใช้ลูกธนูอาบยาพิษเพื่อ
ประหาร พระนางสามาวดีจึงบอกกับเหล่าบริวารให้แม่เมตตาแก่พระเจ้าอุเทนและทหารเหล่านั้น เมื่อพระ
เจ้าอุเทนยกศรขึ้นประสังคยสังหารพระนางสามาวดี แต่ไม่สามารถยิงหรือปล่อยธนูไปได้ ค้างเกร็งสั้นอยู่
อย่างนั้น จนพระเจ้าอุเทนเกิดความกลัวขึ้นมาอย่างสุดกำลัง ต้องเอ่ยปากขอให้พระนางสามาวดียกโทษ
ให้กับพระองค์ด้วย พระนางสามาวดีจึงเข้ามาใกล้พระเจ้าอุเทน แล้วจึงกล่าวยกโทษให้ พระเจ้าอุเทนจึง
ขยับตัวเองและลดธนูลงได้ และในตอนหลัง พระนางสามาวดีได้พาพระเจ้าอุเทนเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระ

เจ้าอุเทนเมื่อได้ฟังธรรม ก็มีความศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าแสดงตนเป็นอุบาสก(ยังเป็นปุถุชน) ต่อมาในภายหลังพระนางสามาวดีเป็นเอตทัคคะฝ่ายอุบาสิกาผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตาเป็นเลิศ

ผลจึงเป็นว่าพระนางมาคันทียาไม่สามารถปลงพระชนม์พระนางสามาวดีได้ แต่ก็จ้องหาโอกาสที่จะทำเพราะความอาฆาต (ความอาฆาต ความพยาบาท ความผูกโกรธ เป็นสิ่งที่น่ากลัวมากสำหรับผู้ประสงค์สร้างบุญบารมีทั้งหลาย เพราะจะนำความทุกข์มาสู่ตนเองอย่างมากและพลาดโอกาสในการบรรลุธรรมเมื่อพยาบาทต่อผู้มีคุณใหญ่) พระนางมาคันทียาได้เห็นโอกาสเมื่อ พระนางสามาวดีสร้างปราสาทหลังใหม่ซึ่งพระนางสามาวดีและบริวารไปอยู่ยังปราสาทนั้น พระนางมาคันทียาจึงให้น้ำและเหล่าญาติพร้อมทั้งนักเลงที่จ้างมา ทำการปิดประตูปราสาทไม่ให้ออกมาได้ แล้วทำการวางเพลิงเผาปราสาทนั้นในเวลากลางคืน พระนางสามาวดีและเหล่าบริวารจึงถูกไฟเผาจนสิ้นชีพ เมื่อพระเจ้าอุเทนได้ทราบก็บังเกิดความเสียใจและเศร้าโศกเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระองค์เห็นคุณของพระนางสามาวดีและศรัทธาในพระพุทธเจ้าแต่ต้องข่มใจไว้เพราะประสงค์หาผู้ที่วางเพลิง พระเจ้าอุเทนจึงประกาศออกไปว่า ผู้ใดที่วางเพลิงปลงพระชนม์พระนางสามาวดี จะได้รับรางวัล เพราะพระนางสามาวดีประสงค์จะปลงพระชนม์พระองค์หลายครั้ง พระนางคันทียาพอได้ทราบดังนั้นจึงกล่าวว่า พระนางเองพร้อมทั้งญาติช่วยกันวางเพลิง พระเจ้าอุเทนจึงให้พระนางมาคันทียารวบรวมญาติและนักเลงทั้งที่ช่วยกันวางเพลิงมาเผาพระองค์ แล้วพระเจ้าอุเทนก็จับทั้งหมดไว้ แล้วสั่งประหารจนหมดสิ้นอย่าทราฐุณโหดร้ายที่สุด ด้วยการร่นเนื้อ ออกเป็นชิ้น ๆ ก่อนที่จะเผาให้ตายทั้งเป็น

จากข้อมูลที่ยกมาเป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏในหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจากข้อมูลจะได้นำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อถอดแนวคิดในเรื่องการจัดการความโกรธต่อไป

ผลเสียของความโกรธ /ดอกไม้พิษ ที่ชื่อว่าความโกรธ

ความโกรธนำไปสู่ผลกระทบ หรือผลเสียต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ดังที่ท่านพระจรัล เนื้อหา (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาไว้ในเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความโกรธในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ที่สะท้อนคิดเสนอทัศนะไว้ว่า ความโกรธเป็นลักษณะอาการที่ขัดเคืองใจ ไม่ชอบใจ ไม่พอใจ หรือแม้แต่ความน้อยใจ ก็เป็นอาการหนึ่งของความโกรธ และความโกรธนี้ สามารถเกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่กับปุถุชนทุกคน ความโกรธย่อมมีโทษทั้งต่อร่างกาย จิตใจ และสังคมโดยรวม วิธีบรรเทาหรือจำกัดความโกรธตามหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ก็คือการเจริญเมตตา และการคิดในเชิงบวก ซึ่งมีหลายวิธี เช่น คิดถึงผลเสียของความเป็นคนมักโกรธ โทษของความโกรธ มองคนที่เราโกรธในแง่ดีแล้วเราก็จะไม่โกรธเขา ให้เราพิจารณาว่า ความโกรธคือการสร้างทุกข์ให้กับตนเอง เป็นการลงโทษตนเองให้

สนใจศัตรู เหล่านี้ เป็นต้น แล้วให้ลดละเลิกความโกรธ ดังที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนว่าคนโกรธไม่ดีเลย พึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ เป็นต้น

สำหรับงานวิจัยนี้จะสามารถนำมาเป็นฐานสืบค้นเกี่ยวกับความโกรธในพระพุทธศาสนาว่ามีที่มา และมีพัฒนาการอย่างไร เป็นต้น ทันทแพทย์หญิง กชिरา เทียนส่องใจ (2550, บทความย่อ) การศึกษา วิเคราะห์อภัยทาน เพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ผลของการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ สังคมไทยในปัจจุบันก็กำลังเกิดปัญหาความขัดแย้งในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ปัญหาทางการเมือง ปัญหานโยบายสาธารณะ ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาการหย่าร้าง สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งสามารถแบ่งตามปัจจัยภายนอกออกได้เป็น 5 ประเภทด้วยกัน คือ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล(Data Conflict) 2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์(Intest Conflict) 3) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์(Relationship Conflict) 4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง(Structural Conflict) และ 5) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือ ค่านิยม(Value Conflict) ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น สาเหตุของความขัดแย้งเกิดมาจากการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน สำหรับปัจจัยภายในได้แก่ ปัญญาธรรมคือ ตัณหา มานะ ทิฐิ และ อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ โดย ทิฐิ ทำหน้าที่เป็นแกนกลางของ ปัจจัยภายในที่ทำงานร่วมกับอกุศลมูลในการเกิดความขัดแย้ง

2. อภัยทาน มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกว่าเป็นมหาทาน มีความหมายว่า การให้ความไม่มีภัย การพัฒนาอภัยทานเริ่มที่ สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐาน เพื่อให้เกิดอภัยทานที่ประกอบไปด้วย เมตตาธรรม ชันติธรรม และ ศีล 5 สำหรับกรอบแนวทางการ ปฏิบัติของอภัยทาน คือ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม และสังคหวัตถุ 4 โดยวิธีการปฏิบัตินั้น แบ่งออกได้เป็น อภัยทานทางใจ อภัยทานทางวาจา และอภัยทานทางกาย

3. อภัยทานเป็นพุทธสันติวิธี ที่ให้นำมาเป็นรูปแบบสำหรับการจัดการปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขหลังจากความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการป้องกันเพื่อไม่ให้ความขัดแย้งก่อตัวอีกด้วย อภัยทานทางใจ นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความอดทน มีความเมตตา ไม่อาฆาตพยาบาทโกรธแค้น อภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยืดหลักสัมมาวาจา และการกล่าวคำว่า “ขอโทษ” สำหรับอภัยทานทางกาย คือ การแสดงพฤติกรรมเคารพ และให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดย วิธีการของอภัยทานดังกล่าวมาทั้งหมดทำให้การยึดมั่นในความเป็นอัตตลักษณะสลายลง สามารถ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ในที่สุด

ในการศึกษาค้นคว้า วนิตา ฉายาสูต (2551:บทคัดย่อ) *การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระนางสามาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท* ผลการวิจัยพบว่าพระนางสามาวดีเกิดในตระกูลเศรษฐีแต่เมื่อเติบโตขึ้นพระนางต้องประสบกับชะตากรรมที่มีทั้งความสุขและความทุกข์ แต่ไม่ได้ย่อท้อ และได้ใช้คุณธรรมด้านเมตตาช่วยแก้ปัญหาในชีวิตของพระนางและบริวาร พระนางยังได้บรรลุโสดาบันด้วยการฟังธรรมจากนางชุตตราหญิงบริวารของพระนาง เหตุการณ์หนึ่งที่ปรากฏในการดำเนินชีวิตของพระนางคือการที่ต้องถูกโทษของความโกรธที่นางมาคันทิยามีต่อนางได้นำไปสู่การก่อความรุนแรงที่มีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินดังปรากฏในประวัติของพระนาง หรือในหนังสือเรื่อง *“ทำอย่างไรจะหายโกรธ”* (2537) โดย พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ให้นิยามว่าพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งเมตตาการุณย์ พระพุทธเจ้ามีพระคุณข้อใหญ่ประการหนึ่ง คือ พระมหากรุณา ชาวพุทธทุกคนได้รับการสั่งสอนให้มีเมตตาการุณา ให้ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นด้วยกายวาจา และมีน้ำใจปรารถนาดี แม้แต่เมื่อไม่ได้ทำอะไรอื่น ก็ให้แม่เมตตาแก่เพื่อนมนุษย์ตลอดจนสัตว์ทั้งปวงขอให้อยู่เป็นสุขปราศจากเวรภัยกันโดยทั่วหน้า อย่างไรก็ตาม เมตตา มีคู่ปรับสำคัญอย่างหนึ่งคือความโกรธ ความโกรธเป็นศัตรูที่คอยขัดขวางไม่ให้เมตตาเกิดขึ้น คนบางคนเป็นผู้มักโกรธ พอโกรธขึ้นมาแล้วก็ต้องทำอะไรรุนแรงออกไป ทำให้เกิดความเสียหาย ถ้าทำอะไรไม่ได้ ก็หงุดหงิดงุ่นง่านทรมานใจตัวเองในเวลานั้นเมตตาหลบหาย ไม่รู้ว่าจะไปซ่อนตัวอยู่ที่ไหน ไม่ยอมปรากฏให้เห็น ส่วนความโกรธทั้งที่ไม่ต้องการแต่ก็ไม่ยอมหนีไป บางทีจนปัญญาไม่รู้จะขับไล่หรือกำจัดให้หมดไปได้อย่างไร นอกจากนี้ในงานของ กิ่งกานต์ แก้วพั้น (2550,บทคัดย่อ) เรื่อง *“ความรุนแรงในครอบครัว : กรณีศึกษาแรงงานสตรีโรงงานในอำเภอสารภี เชียงใหม่ ต่อการใช้ความรุนแรงของคู่สมรส”* ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความ รุนแรงภายในครอบครัวเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นประจำในชีวิตประจำวันของแรงงานสตรี...อีกทั้งยังพบว่าความรุนแรงในครอบครัวนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ทุกช่วงเวลาและรวมถึงการโต้เถียงเพียงเล็กน้อยนั้นก็สามารถก่อให้เกิดความ รุนแรงได้ ผลการวิจัยพบว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นสาเหตุหลักประการหนึ่ง เนื่องจากความมึน เมามักนำไปสู่การกระทำความรุนแรงในครอบครัว และถึงแม้ว่าความรุนแรงจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ผู้หญิงที่ถูกกระทำเหล่านั้นยังคงเลือกที่จะอยู่กับคู่สมรส ด้วยความหวังที่ว่าสถานการณ์ความรุนแรงจะมีผลไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ความรุนแรงเหล่านี้ยังถูกมองว่าเป็นเรื่องของครอบครัวและผู้หญิงที่ถูกกระทำนั้นอายุที่จะเปิดเผย

ศิริกาญจน์ ทศนีย์ไตรเทพ (2551,บทคัดย่อ) ในการวิจัยเรื่อง *“การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องฆาตกรกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระองคฺลิมาลเถระ”* ผลการวิจัยพบว่า พระองคฺลิมาลเถระเคยเกิดเป็นฆาตกรอย่างน้อย 4 ชาติ และได้พระโพธิสัตว์เป็นกัลยาณมิตรแนะนำสั่งสอน จึงเลิกเป็นฆาตกร ตั้งใจสมาทานศีล 5 และบำเพ็ญบารมีเป็นอันมาก ในชาติสุดท้ายเกิดเป็นฆาตกรองคฺลิมาล พระพุทธเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตรแสดงธรรมให้ฟัง จึงได้บรรลุโสดาปัตติผล จากนั้นก็ได้อุปสมบท

และปฏิบัติธรรมด้วยความเพียรแรงกล้าจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ซึ่งสาเหตุที่ฆาตกรองคฺุลิมาลสามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น สรูปได้ ดั่งนี้องคฺุลิมาลไม่มีสันดานเป็นฆาตกร เป็นความรุนแรงไม่ได้เกิดจากความโกรธ แม้ฆ่ามนุษย์จำนวนมากแต่ก็ทำด้วยความจำใจไม่ได้กระทำอนันตริยกรรมและภิกษุณีทุสกกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่มีโทษหนักห้ามบรรลุมรรคผลนิพพาน ชีวิตของพระองค์องคฺุลิมาลเถระถือว่าเป็นตัวอย่างของฆาตกร หรือผู้เคยกระทำความผิดที่ดำเนินชีวิตผิดพลาดในปัจจุบัน เพราะถ้ามีจิตสำนึกก็สามารถพัฒนาตนได้ด้วยการศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อขัดเขลาพฤติกรรม ปรับเปลี่ยนนิสัย แก้ไขพฤติกรรมในทางกาย วาจา ใจและปัญญา จนตั้งอยู่ในคุณธรรมชั้นสูงสุด หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ดั่งนั้นจากข้อมูลที่ยกมาสะท้อนให้เห็นว่าความโกรธ นำไปสู่ความรุนแรง และความโกรธ เป็นธรรมชาติที่มีเป็นเป็น เรื่องปกติ แต่ในเวลาต้องได้รับการพัฒนาขัดเกลาแก้ไข ซึ่งแนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้เสนอแนวคิดในเรื่องเมตตา อภัยทาน แนวคิดเรื่องไตรสิกขา จะต้องพัฒนาขัดเกลาเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนจนกระทั่งไม่โกรธ ไม่รุนแรง ซึ่งจะได้นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทางจิตวิทยาเพื่อสะท้อนคิดเกี่ยวกับมาคันทิยาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาต่อไป

4. ความโกรธตามแนวจิตวิทยากับมุมมองและท่าทีของตะวันตก

ในหนังสือ *“พุทธจิตวิทยา เพื่อสู่ภาวะ ความโกรธและการจัดการความโกรธ”* (พระครูพิพิธปริยัติกิจ, 2562) มีประเด็นของความโกรธกับแนวคิดทางตะวันตก เพื่อให้ได้ประโยชน์ในเชิงเทียบเคียงได้ โดยได้ยกมาศึกษาร่วมเพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์นางมาคันทิยา เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมธรรมชาติของมนุษย์มีอยู่ในทุกเผ่าพันธุ์ชาติภาษา คือมีความโกรธเป็นอารมณ์ มากน้อยแตกต่างกัน แต่มีมุมมองและวิธีการต่อการบริหารแตกต่างกัน ซึ่งในส่วนนี้จะได้ยกมาเป็นกรณีวิพากษ์ว่าความโกรธของมาคันทิยากับท่าทีหรือมุมมองแบบตะวันตกมีลักษณะอย่างไร ?

ก. ความโกรธของนางมาคันทิยาตามแนวจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Sigmund Freud, ค.ศ. 1856-1939) ฟรอยด์ มีความเชื่อว่า บุคลิกภาพของผู้ใหญ่ที่แตกต่างกันเนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละคน เมื่อเวลาอยู่ในวัยเด็ก และขึ้นอยู่กับว่าเด็กแต่ละคนแก้ปัญหาของความขัดแย้งของแต่ละวัยอย่างไร โดย 5 ปีแรกของชีวิตจะมีความสำคัญมาก ฟรอยด์ได้แบ่งจิตของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ คือ จิตสำนึก (Conscious) จิตกึ่งสำนึก (Pre-conscious) หากนำแนวคิดของฟรอยด์มาใช้อธิบายเกี่ยวกับบุคลิกภาพของนางมาคันทิยา อาจสะท้อนคิดได้ว่า มาคันทิยาได้รับการเลี้ยงดูในแบบที่ถูกตามใจ เพราะการที่พ่อแม่ที่มีวรรณะสูง หมายถึงวรรณะพราหมณ์ ย่อมคาดหวังและมุ่งหวังต่อความเป็นบุตรไว้สูง การที่พราหมณ์ผู้พ่อเห็นพระพุทธเจ้าแล้วตำริว่าชายผู้นี้ถึงจะเหมาะสมกับบุตรของเรา คำว่าเหมาะสมหมายถึงแรงขับที่ฝ่ายผู้พ่อมุ่งมองผ่านสถานะทางสังคมของตนเอง มุ่งไปยังลูกสาวที่งดงาม ย่อมเป็นนัยยะเชิงแฝงตามตาม

ทฤษฎีแรงขับไปยังผู้บุตรสาว ซึ่งทำให้ผู้เป็นบุตรตระหนักไปพร้อมกันว่าตนเองเป็นผู้สูงส่ง เข้าทำนองมีตัวตนแห่งการ “เป็น” เท่ากับว่าความสำเร็จที่จะพึงได้รับจากความสวย สูงส่ง และต้องมีสามมิติจึงเป็นแรงขับให้นางทะยานไปสู่ความสำเร็จ หรือการต้องการแสวงหาความสำเร็จ แม้วิธีการที่กระทำอาจไม่ได้เป็นวิธีการที่ถูกต้อง เมื่อนางประสงค์สิ่งใด จึงต้องการทำให้ประสบความสำเร็จ หรือทำให้สำเร็จแม้ไม่ว่าด้วยวิธีการใดก็ตาม ดังนั้นนางจึงผูกโกรธเมื่อพระพุทเจ้าปฏิเสธต่อสิ่งหวัง หรือความสำเร็จจากชายที่พ่อแม่คิดว่าดีที่สุดในความรุนแรงทางวาจา จึงนำไปสู่การแสดงออกด้วยความก้าวร้าวเพื่อประสงค์ต่อความสำเร็จนั้น การหาสิ่งมาแทนที่ (Displacement) หมายถึง การที่นางผูกใจเจ็บและไม่สามารถทำสิ่งใดต่อพระพุทเจ้าได้ เช่นการส่งคนไปตำพระพุทเจ้า การกระทำต่อบุคคลใกล้ชิดพระพุทเจ้าดังกรณีการทำร้าย มุ่งร้าย ใส่ร้าย จนกระทั่งถึงชีวิตต่อนางสาวมาตี ผู้เป็นดังคู่ภรรยาพร้อมสามี และเป็นสาวที่ศรัทธาใกล้ชิดต่อพระพุทเจ้า การกระทำดังกล่าวจึงเป็นประหนึ่งการทำแทน เช่น ภรรยาถูกสามีทอดทิ้ง แสดงความโกรธและกระทำรุนแรงต่อผู้บุตรประหนึ่งตัวแทน เป็นต้น

ข. การวิเคราะห์ความโกรธของนางมาคันทิยาตามแนวพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือไม่ดีไม่เลวการกระทำของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (stimulus-response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง การเรียนรู้ของกลุ่มนี้ใช้การวัดสังเกตและทดสอบพฤติกรรม ได้แก่แนวคิดของทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Edward Thorndike, ค.ศ. 1874-1949) ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Conditioning Theory) แบบอัตโนมัติของพาฟลอฟ (Ivan Pavlov, 1849-1936) และวัตสัน (John B. Watson, ค.ศ. 1878-1958) การวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Burrhus Frederic Skinner, ค.ศ. 1904-1990) ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ (Hull's Systematic Behavior Theory, (Clark L. Hull, ค.ศ. 1884 - 1952) เป็นต้น เมื่อจำเพาะไปที่ทางมาคันทิยา นางเป็นพวกที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวเชิงแฝง เป็นผู้ที่ย้ำคิดย้ำทำและก่อใช้ความทรงจำนั้นไปสู่การขับเคลื่อนพฤติกรรม ความคิด แสดงออกเป็นความรุนแรง ก้าวร้าว เช่น การจ้างคนไปตำพระพุทเจ้า การใช้ความรุนแรงจนกระทั่งการให้สังหารนางสาวมาตี ด้วยเพราะศรัทธาหรือเคารพคนที่ตัวเองเกลียด เป็นต้น

ค. ความโกรธของนางมาคันทิยาตามแนวมุขนิยม ผู้นำสำคัญในกลุ่มมุขนิยม ได้แก่ คาร์ล โรเจอร์ (Carl R. Rogers, 1902-1987) จิตวิทยากลุ่มมุขนิยมพัฒนาขึ้นประมาณปี ค.ศ. 1940 โดยเชื่อว่าเราสามารถเข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์ได้ดีขึ้นด้วยการศึกษาถึง การรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวกับตนเอง ความคิดส่วนตัวที่เขามีต่อบุคคลอื่นและโลกที่เขาอาศัยอยู่ และยังมีความเชื่อว่า มนุษย์ เรามีคุณลักษณะที่สำคัญที่ทำให้เราแตกต่างไปจากสัตว์คือมนุษย์เรามีความมุ่งมั่นยากที่จะเป็นอิสระ เราสามารถกำหนดตัวเองได้และเรามีพลังจูงใจ (Motivational Force) ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ระดับที่สมบูรณ์ขึ้น ที่แสดงถึง

ความเป็นจริงแห่งตน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ให้เต็มที่ (Self Actualization) การที่นางมาคันทิยา เป็นมนุษย์ผู้หนึ่งที่ภาคภูมิใจในความเป็นตัวเอง เผ่าตัวเอง หรือในเครือญาติของตัวเอง ดังนั้นอาจพิจารณาได้ว่ามาคันทิยา ในฐานะที่เป็นมนุษย์ย่อมมีความพึงใจรูปของตนเอง ดังที่ผู้เป็นพ่อและแม่ ได้สะท้อนทัศนะว่านางเหมาะที่จะกับชายผู้สูงศักดิ์ ความภาคภูมิใจในความเป็นคนสวย คนชั้นสูง ซึ่งเป็นวิถีธรรมดาของมนุษย์ทั่วไป ที่มั่นใจภาคภูมิใจในความเป็นมนุษย์ของตนเอง ย่อมเป็นหัวใจหรือพลังสำคัญในการขับเคลื่อนพฤติกรรมที่ปรากฏ จนกระทั่งกลายเป็นความรุนแรงต่อพระพุทเจ้าและคนรองข้างและแม่กระทั่งชีวิตของตัวเอง

จ. ความโกรธของนางมาคันทิยาตามแนวทฤษฎีบุคลิกภาพของอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler, ค.ศ. 1870-1937) เป็นจิตแพทย์ที่ได้ค้นคว้าและพัฒนาบุคลิกภาพขึ้นมาใหม่ เรียกว่า จิตวิทยาปัจเจกชน (Individual Psychology) เชื่อในอิทธิพลของสังคม ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของบุคคลจะเป็นอย่างไรนั้นถูกกำหนดโดยสังคมนรอบตัว เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ประเพณีวัฒนธรรม วิธีการเลี้ยงดูบุตรปมด้อยและแรงขับ เมื่อมาวิเคราะห์กรณีนางมาคันทิยา หากเอาแนวคิดในเรื่องพฤติกรรมนิยมมาอธิบาย จะเห็นภาพลักษณะประการหนึ่งของนางมาคันทิยา การที่สตรีถูกชายทอดทิ้ง หรือการที่ผู้เป็นพ่อเชิญฝ่ายชายมาเพื่อประสงค์ต่อการยกลูกสาวให้ แล้วถูกฝ่ายหนึ่งปฏิเสธ ย่อมเป็นเรื่องที่น่าอับอาย เทียบกับกรณีสังคมไทยในเรื่องหญิงหม้ายชั้นหมาก หรือการที่ไปสู้อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแล้วถูกปฏิเสธ ย่อมเป็นเรื่องน่าอับอาย จึงกลายเป็นความผูกใจเจ็บและแสดงออกต่อความผูกใจเจ็บนั้นสู่ความรุนแรง ที่มองว่าปมด้อยต้องได้รับการแก้ไข แต่เป็นการแก้ไขด้วยความรุนแรง

ฉ. ความโกรธของนางมาคันทิยาตามแนวจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt's Theory) เกิดจากนักจิตวิทยาชาวเยอรมันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1912 โดยมีผู้นำกลุ่มคือ เวอร์เนอร์ ไฮเมออร์ (Max Wertheimer, ค.ศ. 1880 –1943) โคห์เลอร์ (Wolfgang Köhler, ค.ศ. 1887 –1967) คอฟฟีกา (Kurt Koffka, ค.ศ. 1886 –1941) และเลวิน (Kurt Lewin, ค.ศ. 1890 –1947) ทั้งกลุ่มมีแนวความคิดว่า การเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ทั้งหลายที่อยู่กระจัดกระจายให้มารวมกันเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาส่วนย่อยต่อไป เมื่อนำมาวิเคราะห์พฤติกรรมความโกรธของนางมาคันทิยาที่วิเคราะห์ตามแนวจิตวิทยาได้สะท้อนให้เห็นว่าการผูกใจเจ็บ และนำความผูกใจเจ็บนั้นมาประมวลรวม ประหนึ่งย่ำ จำไม่ลืม และแสดงออกต่อพฤติกรรมความรุนแรง จึงเท่ากับเป็นการประมวลคิด ในแบบย่ำคิด ย่ำทำ จึงส่งผลเป็นการฆ่า การวางแผนสังหาร หรือการลงมือฆ่าโดยไม่สงสัยต่อพฤติกรรมและการกระทำของตนเองแต่อย่างใด ?

วิธีการจัดการไม่ให้โกรธตามแนวพุทธจิตวิทยา

ในพระพุทธศาสนามี “พุทธพจน์” ที่ว่าฆ่าความโกรธได้เสียดี ดังนั้นผลเสียของความโกรธ ทำให้เกิดความรุนแรง ทำให้เกิดความอาฆาต ดังนั้นความไม่โกรธ จึงน่าจะเป็นวิธีการหรือแนวทางที่ทำให้เกิดข้อมูลหรือผลประโยชน์สำหรับผู้ไม่โกรธ ความโกรธของมาคันทิยาในเรื่อง ทำให้มีการจ้างคนไปตำท้อ พระพุทธเจ้า มีการอาฆาตพยาบาทคนรอบข้าง และเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ดังกรณีนางสามาวดี ดังที่ ท่านพระจรัล เนื้อหา (2546,บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาไว้ในเรื่อง “*การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความโกรธ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท*” ที่สะท้อนคิดเสนอทัศนะไว้ว่า ความโกรธเป็นลักษณะอาการที่ขัดเคืองใจ ไม่ชอบใจ ไม่พอใจ หรือแม้แต่ความน้อยใจ ก็เป็นอาการหนึ่งของความโกรธ และความโกรธนี้ สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่กับปุถุชนทุกคน ความโกรธย่อมมีโทษทั้งต่อร่างกาย จิตใจ และสังคมโดยรวม วิธีบรรเทาหรือจำกัดความโกรธตามหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ก็คือการเจริญเมตตา และการคิดในเชิงบวก ซึ่งมีหลายวิธี ดังปรากฏในงานของนักวิชาการ และนักวิจัย จำนวนเช่น ในงานของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) 10 ขั้นตอนระงับความโกรธ ในงานเรื่อง *การจัดการความโกรธในชีวิตประจำวันตามแนวพุทธธรรม* (สุภา ศรีสวัสดิ์ พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒ โสเชาว์ พลอยชุม. (2559),205-222) ในงานศึกษาเรื่อง *การบริหารจัดการความโกรธ* (ดวงใจ ปินตามูน,2557,65-78) รวมทั้งเรื่อง *การบริหารจัดการความโกรธตามแนวพุทธธรรม* (สุภา ศรีสวัสดิ์ และคณะ,2560,111-122) หรือในงานวิจัยทดลองเรื่อง “*การศึกษาการใช้โปรแกรมการจัดการความโกรธต่อการแสดงความโกรธ ในผู้ป่วยจิตเภท สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา*” (พระรฆมนต์ ศิริวิภาอนันต์,2552) ในงานวิจัยเรื่อง ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มแนวพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม ต่อความโกรธของนักเรียนวัยรุ่น (ทัศนัย วงศ์สุวรรณ,2542) หรือในบทความเรื่อง *Anger reduction in eary sdolescents* (Deffenbacher, J. L., Lynch, R. S., Oetting, E. R., and Komper, C.C.,1999) ให้ข้อมูลไว้โดยประมวลสรุปได้ คือ คิดถึงผลเสียของความเป็นคนมักโกรธ โทษของความโกรธ มองคนที่เราโกรธในแง่ดีแล้วเราก็จะไม่โกรธเขา ให้เราพิจารณาว่า ความโกรธคือการสร้างทุกข์ให้กับตนเอง เป็นการลงโทษตนเองให้สมใจศัตรู เหล่านี้ เป็นต้น แล้วให้ลดละเลิกความโกรธ ดังที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนว่า *บุคคลฆ่าความโกรธได้จึงอยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธได้จึงไม่เศร้าโศก เทวดา พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญการฆ่าความโกรธ ซึ่งมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะบุคคลฆ่าความโกรธนั้นได้แล้ว จึงไม่เศร้าโศก* (ส.ส. (ไทย) 1671-72/79) หรือพุทธพจน์ที่ว่า *บุคคลพึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดเหลวไหลด้วยคำสัตย์* (ขุ.ธ. (ไทย) 25/222-223/102) เป็นต้น

ภาพที่ 3 พระพุทธศาสนาตีความเรื่องความโกรธว่าเป็นไฟ และเป็นไฟที่เป็นโทษ
วิธีการคือลดไฟ ดับไฟ และไม่ให้เกิดไฟ

(ที่มาภาพออนไลน์, <https://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/52278/-per-relbud-rel-dhart-สืบค้น 10 มกราคม 2564>)

บทสรุป

การศึกษาความโกรธของมาคันทียาตามแนวคิดทางจิตวิทยา สะท้อนให้เห็นพฤติกรรม การกระทำ และการผูกโกรธ ทำให้เกิดโทษของความโกรธ ผู้โกรธ เกรี้ยวกราด หุนหันุนใจ คิดวางแผนทำร้าย ทำร้ายคนอื่น “เหมือนคำพระที่ว่าโกรธอาฆาตเขาเท่ากับจุดไฟเผาตัวเอง” ผลคือความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นเช่นนั้นเอง ดังนั้นแนวคิดทางพระพุทธศาสนามีหลักการในเรื่องของการโกรธ โดยการไม่โกรธ การลดความรุนแรงผ่านการให้อภัย การมีเมตตา ที่พัฒนาไปเป็นมิตร มิตรภาพ ล้วนมีฐานคิดในเรื่องความไม่โกรธ หรือการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือหรือเป็นหมุดหมายสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิต ที่จะให้ก่อประโยชน์ หรือกลไกร่วมสำหรับการจัดการความโกรธด้วย

เอกสารอ้างอิง

กษิรา เทียนส่องใจ. (2550). การศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยทาน เพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย ปัจจุบัน. *ปริญญาานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กิ่งกานต์ แก้วพิน. (2550). “ความรุนแรงในครอบครัว : กรณีศึกษาแรงงาน สตรีโรงงานในอำเภอสารภี เชียงใหม่ ต่อการใช้ความรุนแรงของคู่สมรส”, *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต* (ภาษาอังกฤษ). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ดวงใจ ปินตามูน. (2557). การบริหารจัดการความโกรธ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์* 3 (2) : พฤษภาคม-สิงหาคม : 65-78)

ทัตไฉน วงศ์สุวรรณ. (2542). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มแนวพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และ

พฤติกรรม ต่อความโกรธของนักเรียนวัยรุ่น. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

พระชมน์ ศิริวิภาอนันต์. (2552) การศึกษาการใช้โปรแกรมการจัดการความโกรธต่อการแสดง ความโกรธ ในผู้ป่วยจิตเภท สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระยา. *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตร์ มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

พระครูพิพิธปริยัติกิจ. (2562). *พุทธจิตวิทยา เพื่อสุขภาพ ความโกรธและการจัดการความโกรธ.*
นนทบุรี : Chen Pringting.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต). (2537). *ทำอย่างไรจะหายโกรธ.* กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
พระจรัส เนื้อหา. (2546). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความโกรธในพระพุทธานุชาเถรภาพ”, *วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วนิดา ฉายาสุต. (2551). การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระนางสามาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธานุชาเถรภาพ. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

ศิริกาญจน์ ทศนิยมไตรเทพ, (2551). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องฆาตกรกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระองค์สิริมาลเถระ”, *พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา), พุทธศาสตร์ บัณฑิต : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

สุภา ศรีสวัสดิ์ พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ สุเขาว์ พลอยชุม. (2559). การจัดการความโกรธในชีวิตประจำวันตามแนวพุทธธรรม. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์.* 35 (2): กรกฎาคม-ธันวาคม :205-222.

สุภา ศรีสวัสดิ์ และคณะ. (2560). การบริหารจัดการความโกรธตามแนวพุทธธรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์.* 13 (1) : มกราคม-เมษายน : 111-122.

Deffenbacher, J. L., Lynch, R. S., Oetting, E. R., and Komper, C.C. (1999). Anger reduction in early adolescents. *Journal of Counseling Psychology.* 43 : 149-157.

Gerald Corey. (2001). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.* Singapore : Thomson learning.